

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.249

Dimarts, 9 de febrer del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: desnevat
- 2 Albert Pla Nualart ► Víctor Català i els límits de la correcció retroactiva
- 3 J. Leonardo Giménez ► Esmussar i esmunyir-se
- 4 Teresa Tort ► Osque!
- 5 Pau Vidal ► El sentit cupaire del terme
- 6 Salvador Pardo ► Comentaris al Diccionari Normatiu Valencià (XXXIV)

Què puc regalar a qui ja té de tot?

Regaleu-li l'InfoMigjorn!

Si us hi subscriuiu abans de l'1 de març, teniu un 25% de descompte (15€ l'any)

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat. [@InfoMigjorn](#)

1 El valencià de sempre: desnevat

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015)

desnevat

Lloc a on normalment bufen vents molt forts i, per això, la neu no qualla quasi mai i, quan ho fa, es desfà molt prompte. *Tot el que es vea des d'allà amunt era un immens desnevat, sense arbres i quasi sense gens de verd, només pedres.*

En la rondalla «El xiquet que va nàixer de peus» d'Enric Valor trobem: «Serà el millor que podràs fer... Ai, si tu veies el Ponent! I m'estranya que no s'haja presentat ja; sempre ve a destorbar la pluja. No te'l vulgues trobar en un desnevat! Això brama com un lleó, udola com els llops, xiula com les serps, per tossals, plans i barrancs; arranca pins com a campanars i esguella carrasques com a esglésies... És cap de caps!»

En el glossari que apareix al finar del volum 3 de les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor (Edicions del Bullent, 1984, pàg. 132) diu: «Lloc desabrigat i als quatre vents on la neu no para.» A banda dels diccionaris d'Escrig i de Martí i Gadea, ambdós del segle XIX, i del DOPV de l'AVL, no hi ha cap altre diccionari de la nostra llengua que arreplegue aquest vocable.

En valencià també es diu: camp obert, camp ras

La llengua estàndard sol emprar: camp obert, camp ras

En castellà es diu: *descampado, desnevado*

2 Víctor Català i els límits de la correcció retroactiva

Albert Pla Nualart

Ara, 22/01/2016

http://www.ara.cat/suplements/llegim/Victor-Catala-limites-correccio-retroactiva_0_1509449080.html [↗]

Deia Caterina Albert en una carta a Narcís Oller del 1904: "L'únic que puc dir-li és que les paraules que empleo són vives. No sé on les he arreplegades, no movent-me mai de casa i no tinguent tracte amb ningú, però jo les he sentides [...]; se m'arraconen distretament en la memòria [...] i en agafar la ploma van

sortint i jo sento que són de llei”. Víctor Català, com a bona modernista, creu que “el poble tot ho ha dit i ho ha dit millor que els savis”.

Però Català, Ruyra o Oller van patir les conseqüències d’escriure poc abans de la fractura que va suposar la codificació fabriana. Massa poc abans perquè els seus inèdits –el que, de fet, escrivien– tinguessin el prestigi d’un clàssic. Van passar, doncs, per la dura experiència de veure’ls esmenats obeint normes que no existien quan els van crear; d’haver d’admetre que el futur els corregís.

Els corregís l’ortografia, esclar, però també el lèxic, la sintaxi. Com diu Víctor Martínez-Gil, en el cas del català, costa tant destriar gramàtica d’estil –les correccions formals de les substancials– que és impossible saber si en el pas de l’inèdit a l’èdit no estem fent més fàcil la vida al lector en detriment de la literatura.

Una norma que acumula temps i prestigi té efectes col·laterals com estigmatitzar el que era llengua viva. Agafem d’exemple aquest “empleo” que ara ens grinyola tant, i constatem, amb Coromines, que no va ser fins al 1910 que la llengua literària va restaurar *emprar* en el sentit d’*usar* partint d’un ús balear. ¿Era “de llei” un *emplear* que també trobem en Pla i del qual, al DCVB, hi ha usos del 1561? ¿Pot ser alhora un castellanisme i que *empleat*, com a nom, sigui correcte? ¿Què tenia de viu fer dir *emprar* a un pastor empordanès?

No reivindico *emplear* i dono per bo que es condemni. Ni ens fa falta ni pot recuperar la reputació perduda, però seria un greu error considerar menys genuïna la llengua d’Albert pel fet que hi recorri (i recorri a un munt de formes avui “no correctes”). No sabrem mai si corregint *Solitud* l’hem matat una mica.

Vegeu també [«A Catalunya cada dia es moren paraules»](#), d’Ignasi Aragay (*Ara*, 23/01/2016)

3 Esmussar i esmunyir-se

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 25/01/2016

<http://www.levante-emv.com/cultura/panorama/2016/01/18/esmussar-i-esmunyir/1367187.html> [€]

“Esmussar” és un verb molt nostrat que en una de les seues accepcions significa que ‘alguna cosa causa un soroll estrident o el contacte d’una cosa àcida, una impressió aspra i desagradable en les dents’, “La fruita verda m’esmussa”,

“Eixe soroll m’esmussa”. Algunes fòbies o pseudofòbies també poden produir esmussament. “L’acció de ficar-me calcetins o vore’ls ficar m’esmussa” li ho he sentit dir moltes vegades a un cosí meu. En castellà no hi ha un verb exacte i equivalent al nostre “esmussar”. Eixe significat el denominen amb la locució “*dar dentera*”. En sentit figurat, per extensió, una cosa ens esmussa quan la rebutgem, quan ens disgusta; per exemple, algunes cròniques o sèries de notícies, que semblen fulletons que contínuament peguen la tabarra. Normativament, eixe verb també significa ‘fer més suau, menys tallant, llevar agudeses del tall (d’una ferramenta o instrument tallant)’, “El ganivet s’havia esmussat”; ‘fer menys viu o menys penetrant’, “El pas del temps li havia esmussat la intel·ligència”.

Un altre verb molt genuí, de poca utilització literària, però encara de molt d’ús col·loquial (i que n’hauria tindre més en tots els registres), és “esmunyir”, verb que significa ‘fer passar esvarant per una estretor’, “Allà el riu esmuny les aigües”; quan escurem amb molt de sabó, de vegades, se’ns esmunyen alguns dels coberts. Té també sentit figurat, “El jugador es va esmunyir entre la defensa contrària”. El Piojo López era especialista a esmunyir-se, i Messi no cal dir-ho. Els peixos vius són molt capaços d’esmunyir-se’ns si no els tenim en bon saquet o en bona xàrcia. Una frase molt típica d’este verb i d’una classe d’ésser aquàtic és la coneguda locució “s’esmuny com les anguiles”, perquè, per la seua pell tan esvarosa, estos són, probablement, els peixos que més s’esmunyen de les mans i d’on siga. I en un altre sentit figurat, quan algú defuig una obligació, un compromís, també s’esmuny com una anguila. I el típic espavilat que sempre s’escaqueja de la faena o de pagar la ronda, l’esmorzar o el dinar igualment és dels que s’esmunyen, com les anguiles o com els conills, que estos mamífers tan apreciats per a la paella o el gaspatxo (valencià o manxego) també s’esmunyen fugint del lloc on estaven amagats sense que els caçadors i els gossos xarnegos se n’adonen. I arribem als corruptes. Molts d’ells han sigut especialistes d’esmunyir-se de les sarpes de la justícia, però alguns ja estan engabiats, i a alguns altres confiem que també se’ls aplique el que els corresponga. Per cert, que a un d’estos, engabiat posteriorment, li tragueren de sobrenom *el Conill*, per la seua habilitat a esmunyir-se de la justícia, però finalment no va poder evitar la gàbia.

En alguns indrets de la nostra llengua també diuen “esmunyir” al sentit que més generalment diem “munyir”, és a dir, ‘traure la llet a una femella apretant-li la mamella’, o ‘collir cenyint la branca amb la mà i fent-la córrer al llarg d’aquella’. Es munyen olives, dàtils, cireres. I n’hi ha qui sempre muny i si pot s’esmuny.

4 Osque!

Teresa Tort

Blog *Agafada al vol*, 27/01/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/tort/?p=268842>

La gata no parla però es fa entendre. Sap destriar a qui és millor demanar-li cada acció (obrir la porta, donar-li menjar...). I l'èxit repetit en aquests intercanvis fa que continue amb l'afany d'expressar-se.

Només per simple observació, inferim que hi ha tres tipologies de comunicació: entre humans; entre animals; entre humans i animals. En aquesta última opció es poden distingir, d'una banda, les produccions que els animals ens adrecen a nosaltres i, de l'altra, les produccions que nosaltres adrecem als animals.

La gata diu quatre coses; sempre de manera graciosa. Per tant, coneix la persuasió. I, per pura empatia, li corresponem. Li parlem amb una veueta diferent, entonem de manera molt expressiva i, fins i tot, tenim unitats lèxiques específiques per adreçar-nos-hi.

–**Mix, mix...** (amb unes *i* ben llargues i dolces, per dir 'vine')¹

–**Sap!** (amb un to imperatiu, que vol dir 'ves-te'n')²

La relació de les persones i els felins és mil·lenària. Igual com la que hem mantingut amb els cànids. No és estrany, per tant, que haguem après a entendre'ns mínimament. Si cal, amb modalitats lingüístiques especialitzades per a cada espècie. De fet, als gossos els fem fora amb un convincent: "**Sus!**³ Fuig d'aquí!".

Més enllà de l'àmbit domèstic, els homes han conviscut estretament amb els èquids (rucs, matxos i cavalls), sobretot pel que fa al transport ancestral i les feines agrícoles. ¿Diríeu que també tenim maneres de dialogar amb aquestes espècies? Efectivament, en tenim.

Un amic meu em va recordar fa poc una expressió per ordenar que aquests mamífers es posen en marxa, generalment cap a l'esquerra:

Osque!

Per cert, pel que recullen els diccionaris consultats, en la comunicació animal també hem produït diferències territorials. Es veu que per dir "camina!" a un ruc

s'han trobat fins a cinc variants de la mateixa interjecció: **Oscà! Oixque! Ooixque! Oixca! Osque!**

Les quatre primeres apareixen al DCVB. De tota manera, la variant preferent seria *oixque*, ja que és l'única que consta al DIEC i al GDLC. No importa gaire, però la que nosaltres hem agafat al vol només ens apareix en un bonic poema de Joan Salvat-Papasseit, «Pantalons llargs».

Campaneta daurada del meu carret de fira,
cavallet de cartró de mig pam, tot pintat;
havem caminat tant pels camins sense ira
que ara ens cal reposar i agrair nostre fat.

Ja no tornaré més fent osque! osque! osque! Corrent
a carregar amb palets el teu quadrant de fusta.
Campaneta daurada, tu em sabies content.

A més a més, els cavalls i companyia també entenen la forma invariable “**Arri!**”, que significa ‘arranca’ o ‘vés més de pressa’. Igualment comprenen “**Oilà!**”, que vol dir ‘gira a la dreta’. I s'aturen quan els criden “**Xo!**”. Fins i tot saben que s'han d'abeurar si l'amo els xiula a prop les orelles.

Tot aquest monòleg m'ha fet recordar una de les meues novel·les preferides, *Kafka a la platja*, de Haruki Murakami. I d'aquesta història sorprenent, he reviscut els diàlegs que el senyor Nakata mantenia amb els gats.

Parlar amb els animals deu ser terapèutic i, com a recurs literari, resulta fascinant.

(1) (2) (3) Documentats al [DCVB](#).

5 El sentit cupaire del terme

Pau Vidal

VilaWeb, 27/01/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/el-sentit-cupaire-del-terme/>

Les diputades que abandonaran el grup parlamentari són en Josep Manuel, en Julià, en Ramon i l'Antonio.

I embolica que fa fort. Portar a l'extrem la transgressió gramatical i alhora titllar els insults de masclistes té alguna cosa de contradictori. Si et presentes sem-

pre en femení, hauries de celebrar que se t'adrecin en femení, no? Sense voler ser cínic (i m'afanyo a dir-ho perquè veig que hi ha molta susceptibilitat: insultar per les xarxes em sembla no solament inútil, i covard si a més es fa amb pseudònim, sinó sobretot molt poc intel·ligent, per no dir estult): quan fas una llista d'injúries rebudes i conclous que 'n'hi ha per a totes', com saps que aquelles floretes anaven adreçades només a elles? Més ben dit, com saps que els qui ho llegim entendrem que en aquest cas et refereixes només a elles en el sentit patriarcal del terme i no pas a elles en el sentit cupaire?

Ja s'ha fet tota la sang del món, sobre aquesta qüestió, i no m'estranya. Perquè el 'plíé' gramatical de l'ortodòxia de gènere s'ha convertit en una bola de neu. L'exemple més fresc: la convocatòria de la mani d'avui, per respondre a 'l'onada d'insults, menyspreus i desqualificacions de la qual han estat objecte les dones militants...' No les militants: les dones militants. Ja no n'hi ha prou amb l'article, perquè si 'les diputades' també són els diputats, 'les militants' també inclou... Quin serà el pròxim pas? 'Les dones femenines'? No vull fer caricatura: als blocs em remeto, on 'les dones de la CUP' també són els homes de la CUP, i on hi ha apuntaments que acaben amb un "ho farem juntes". Què voleu que us digui, a mi això no em sona gaire inclusiu ni eixamplador de la base social (i a sobre m'inquieta perquè em recorda les giragonses de l'*aparatchik* ibèric per esquivar el terme *nació*, com aquesta última de 'nacionalitats autonòmiques' del fiscal Aguilar).

Si demanes transgressió, has de ser coherent. Coherent en la incoherència. Quan tu denuncies, com fa al seu bloc una de les dues noves diputades (en el sentit no marcat del mot), 'les agressions contra les dones i/o totes les persones que no s'identifiquen com a homes', estàs fent trampes. Fas trampes perquè aquesta tombarella semàntica no vol dir res però construeix una retòrica que tu pots girar sempre a favor teu; no és que no vulgui dir res, és que vol dir el que tu li voldràs fer dir segons la conveniència del moment; qualsevol comentari, qualsevol rèplica, qualsevol observació, la podràs acusar de masclista (o de patriarcal, un altre dels adjectius estrella) gràcies a aquest i/o que fas anar sempre en profit teu. I ja que parlem de prosa bloguística, una altra cosa que tampoc crec que eixampli gaire la base és afirmar que 'les agressions que es donen en el marc de relacions de poder basades en l'estructura cognitiva i objectiva patriarcal són agressions masclistes'. Aquí la base social se t'asfixia abans de mitja frase; i la poca que arriba al final i ho entengui, conclourà que és una bertranada). El perill és evident: embolcallar una denúncia justa com és la violència contra elles amb tanta faramalla retòrica no fa sinó desactivar-la, perquè fatiga i desvia l'atenció, i al final acaba provocant l'efecte rebot. I us en do-

no una prova, en forma de pregunta-trampa: com és que les adolescents d'avui, crescudes i peixades en la més estricta correcció política i igualtat, si més no discursiva, de gènere, han masculinitzat el tradicional i enrotllat 'tia' i s'engeguen 'tio' a tort i a dret?

(Parlant d'is-barra-os, a mi també em va descol·locar força la intervenció de la mestra d'educació infantil Neus Montaner a la famosa roda de premsa. No tant pels somriures i les rialletes, que segurament eren producte del nerviosisme del moment. No, com a lingüista em van amoïnar l'enunciació i la dicció, que no són circumstàncies conjunturals sinó ben instal·lades en l'idiolecte. As obertíssimes, ieisme, /qués/ sistemàticament tancats, interferències... La consellera Rigau estava desesperada per la qualitat lingüística de part del professorat, en el sentit funcional del terme, de primària. I si fossin la canalla, que els ho encomanen?)

I com que no tot són planys, acabo amb un clap clap. Per a l'altra Mireia, la Boya, per fer sentir l'aranès al ple. No solament pel que té de justícia històrica, sinó pel goig de veure la cara que faran aquells grans trilingües dels Ciudadanos.

Vegeu també [“La cançó de l'enfadosa”](#), de Carme Junyent (*VilaWeb*, 22/07/2015)

6 Comentaris al Diccionari Normatiu Valencià (XXXIV)

Salvador Pardo

Hi ha **pigall** (xiquet que acompanya una persona cega per a guiar-la), però també ho és el **gos** (que no s'hi inclou).

No hi ha la locució **carregar** o **posar-se les piles** (afanyar-se).

No hi ha **orellera** en l'accepció de l'equivalent castellà “pinganillo”.

No hi ha **pintor de brotxa basta o grossa** (de parets, portes, etc.).

En l'entrada **ficar**, les accepcions 25 i 26 són les mateixes: **ficar-se** en el cap alguna cosa.

No hi ha la locució **estar en la corda fluixa** (en situació de precarietat).

En l'entrada **autoodi** només es diu odi a si mateix, però no es fa referència al concepte sociolingüístic relatiu a la pròpia llengua.

No hi ha *pinyin*: sistema d'escriptura fonètica del xinés basat en l'alfabet llatí (1958).

No arreplega **piquiponades** o **piquiponians** (de l'alcalde de Barcelona Joan Pich i Pon, 1935), que va ser un trabucaire lèxic que deia coses com *llengua vespertina* per 'viperina', prendre les coses *en petites diòcesis*, *els belgues a Belgrado*, etc. Es tracta d'un personatge que té correspondència en altres llengües, i així, en anglés es parla de *spoonerism* (del reverend Spooner, 1844-1930).

Accepta *xafar* i *esclafar* el raïm, però no **pisar el raïm** (trepitjar, follar).

No hi ha **pistons**: pasta de sopa en forma d'anelles.

No hi trobe **pel·lícula** o **revista de pit i cuixa** (de "destape").

No hi ha **pito** (en el dòmino). ¿Com en direm si no de la fitxa marcada amb un punt?

Hi ha **diumenger** com a qui sol eixir a divertir-se només els diumenges i els dies de festa, però no s'indica que és pejoratiu i que s'aplica especialment als conductors.

Fa sinònims **planar** i **planejar** com a sostindre's un ocell enlaire sense moure les ales, i volar un planador o un avió amb el motot parat.

No accepta **planetàrium** com a sinònim de 'planetari'.

No hi ha **postcoital** (píndola).

En l'entrada **plorar** hi ha *plorar com una magdalena* (en minúscula), que ha de ser **Magdalena**, referit a Maria de Magdala, qui va plorar amargament la mort de Jesús.

No hi ha la locució **ser plat de segona taula** (sentit figurat).

No hi ha la locució **ho anuncien a so de bombo i platerets**.

No recull **a pleret** com a sinònim complementari de 'a poc a poc'.

No hi ha **pim-pam** com a acció d'actuar ràpidament.

Es diu que **cerndre** (accepció 2) vol dir 'plovisquejar', però el que he sentit a dir és **cerndre farina** (en aquest sentit mateix).

Accepta **poetessa** com a femení de 'poeta' (em sona a jocs florals barats).

Podria acceptar-se **políleg**, per analogia amb 'monòleg' i 'diàleg'.

No recull **poll** en el sentit de pesat, carregós, un ou de dos rovells (aplicat a persones).

En l'entrada **ponent** no hi ha les locucions *de ponent ni aigua ni vent*, i *el ponent la mou i el llevant la plou*.

SINONÍMIA (per ordre decreixent de preferència):

Despiadat -ada / despietat -ada; **piadós -osa** / pietós -osa; **picacarrasques** / pigot, picot (“pájaro carpintero”); **pigota** / verola; **pinada** / pineda, pinar; **llacorella** / llicorella (pisarra en forma de llosa); **plantejament** / planteig; **pledejar** / litigar; **plet** / litigi; **plovisqueig** / roina; **a borbollons** / a borbotons; **témpera** / tremp / tempre; **policial** / policíac -a; **os pòmul** / zigoma; **anticonceptiu -iva** / contraconceptiu -iva.

[Diccionari normatiu valencià \(AVL\)](#)

[Conferència «Norma i diccionari», de M. Teresa Cabré, dimecres 10 a l'IEC \(Barcelona\)](#)